

Батлав.....

УЛСЫН ШАЛГАЛТ - 2018

МОНГОЛ ХЭЛ-12

Аймаг / дүүрэг:
Сум
Сургууль:
Анги: Бүлэг:
Овог:
Нэр:

САНАМЖ, ЗӨВЛӨГӨӨ

- Шалгалт 80 минут үргэлжилнэ.
- Шалгалтын материал хоёр хэсэгтэй ба нэгдүгээр хэсэг нь унших чадвар сорьсон, хоёрдугаар хэсэг нь бичих чадвар сорьсон задгай хэлбэрийн даалгавраас бүрдэнэ.
- Даалгавар бүрийн хариултыг өгөгдсөн сул зайд бичиж тэмдэглэнэ.

Эрийн тэнгэр

Ээж будаатай цайнд үйсэн хэдэн хавиргаа аавын өмнө тавингаа:

- Жанжаагийн авгай ирж. Энэ хэдэн үнээний дэлэнг хэд хоног шувтраад өгвөл болж дээ гэхэд аав хамар дотроо "хн" гэж цаанаа л нэг ёозгүй дуугараад цайгаа очиллоо.

Миний мэдэхийн л манайтай айл саахалт явж ирсэн Жанжаагийнх саалийн хэдэн үнээтэй, хонь ямаа нийлсэн 20 - иод багтой морь таньдаг байтугай таньдаггүй хүн амаа ангайж хармаар хэдэн сайхан адуутай айл. Гэртээ илүү ч юмгүй дутуу ч юмгүй цомхон тавилгатай харин идэж уух нь нэг их харагдахгүй хааяа ороход цэвэр цэмцгэр хэдий ч яагаад ч юм тэднийхээс хурдан гармаар санагддагсан.

Тийм хэрнээ Жанжааг манайд ороод ирэхэд аавын дайтай гэр дүүрээд удаахан суугасай гэж бодогдохыг яана.

Би ууж байсан цайгаа орхиж Жанжаагийнд орохоор ухасхийлээ Тэдний рүү бууцны тоос манараган гүйх зуураа хацар хамар дээрээ наалдсан будааг гарынхаа араар шудран арчиж бас ч гэж айлд орох гэж яваа хүн гэсэндээ дээлийнхээ хормойг янзлан бүсээ засаж явлаа. Намайг онгорхой хаалгаар зүрх муутайхан шагайхад Жанжаа зуухныхаа өмнө сөхрөөд суучихсан зэрвэс харсан хүнд халамцуухан байна уу даа гэж бодогдоо мэнчийж улайсан амьтан хоол цай хийж суулаа.

Намайг хараад: - Өө чи юу? за, суу. Ах нь бүр гэснээ эхнэр рүүгээ инээвхийлэн хараад

- Манай Очир зэндөө том болсон байгаа биз? хэмээв. Авгай нь хоймрынхoo орон дээр сая төрсөн хүн шиг дээл хөнжлөөр тулмайдан суучихсан тагш дүүрэн хоолны шөлийг шожигнотол сорж хамар дээрээ бурзайсан хөлсийг арчих ч сөхөөгүй харагдана. Тэрээр намайг нүд сүүмийлгэн харснаа.

- За манай Очир. Яасан том болоов гээд хоолоо тавьж авдар дээрх ууттай чихрээс атгаж өгөнгөө: - Том эр болжээ. Удахгүй авгай дагуулаад ирэх нь дээ гэлээ. Би ичихдээ атгаж өгсөн чихрийг нь хам хум өвөртөө чихээд эргэж гараждаа босгонд нь бүдрээдхэв. Жанжаа араас: - Хөөе чи эргэж ороод энэ аргалаас галд хийгээдэх гэсээр хоцорлоо. Жанжаагийн эхнэр яагаад гэртээ байдаггүй, нэг ирэхээрээ баахан идэж ууж унтаж хэвтэж байгаад хаашаа ч юм яваад өгдөг, ирэх тоолонд нь Жанжаа хөл нь газар хүрэхгүй болж хүүхэд шиг асарч бөөцийлдөг нь ямар учиртайг бүү мэд. Оройн саамны дараа Жанжаа бид хоёр ус авахаар зэхлээ. Жанжаа: - Эр хүн хувинтай ус бариад явж байх нэг л донж харагддаг юм. Чамд тэрэг хийж өгнө гэснээрээ мөрөн дээр тавиад түрдэг тэрэг урлаж хоёр хадаас махийлган хувинтай ус өлгөхөөр тохируулав.

- За ингээд намбатай явахгүй бол цалгиж дуусна шүү гэж билээ. Харин өөрөө болохоор дөчийн бетон бүсээр оосорлож үүрнэ. Бид хоёр том улс шиг элдвийг ярьж дүнгэр дангар хийсэн шиг хамтдаа явдаг байлаа. Харин энэ удаад жигтэй хөнгөн шингэн болчихсон дээ дап хийж: - За хоёул нэг их холдоод яахав. Энүүхнээс гэсээр үүрч явсан бидоноо буулган хормойгоо шуув. ...Бидоноороо пал пул хийтэл хутган дээрээс нь шанагаар нэмж яах ийхийн зуургүй дүүргэж орхив.

Би баахан лазагнаж

- Жанжаа гуай хоёулаа жаахан сууя л даа. Сайхан байна шүү дээ гэхэд

- Оройн хар чийгэнд дэмийг гээд юу юугүй бидоноо оосорлов. Би дотроо "Авгай руугаа яарч байна даа" гэж бодсон боловч юм хэлсэнгүй. Тэрээр усаа сэвхийтэл өргөж үүрээд миний аяыг дагаагүйдээ гэмшсэн мэт: - За хө! Замдаа хэд амраад явъя гэж зөвшлөө. Бид хоёр хэсэг дуугүй явлаа. Гэтэл Жанжаа ам нээж

- Нурмаа эгч чинь одоо бүр ирсэн байх аа. Дахиж явахгүй байх гэлээ.

- Нурмаа ажaa хаашаа яваад байдаг юм бэ гэвэл жаал дуугүй явснаа

- Хаашаа ч хамаагүй явчихна даа гээд энэ үгнээсээ айсан мэт одоо ч явахгүй л дээ гэж нэмэв. Бид хоёр газрын дунд хэрд амрав. Манайхны зүгээс зэлэн дээр унгасгасан аргалын утаа үнэртэж үхэр тугал мөөрөх сонсогдоно. Жанжаа гуай гэрийнхээ барааг хараад санаа нь амрав уу гэлтэй мод толгойгоо гарган бидоноо сандайлж над руу хараад

- Би чамаас юм асуух уу? гэлээ. Би "Тэгээч дээ юу юм бэ?" гэж шавдуулахад гаансаа пүд пүд хийлгэн хэд үлээснээ "За больё больё" гэдэг байгаа.

- Өө таныг юм аа асуухгүй бол би явахгүй гэж хошуу унжуулав.

- Чи тэгвэл асуулаа гэж хэнд ч битгий хэлээрэй гэж ам өчиг аваад хэлэх үү, байх уу гэсэн янзтай хэсэг харснаа

- Я юу, Y юу гэлээ. Би гайхан

- Юу гэнээ гэхэд

- Я юу, Y юу гэж байна аа. "Аль нэгийг нь хурдан хэлчих. Аль нэг үсгийг нь" гэж намайг шавдуулав. Би амандaa орсноор нь "Я" гэчхэв. Гэтэл Жанжаагийн царай нэг л таагүй болж гаанс тамхиа түрийлэнгээ ухасхийн босч -За явъя гэх нь тэр. Би түүний алхааг гүйцэж ядан, муу тэргээ энхэл донхол дундуур туучуулан түрсээр бараадав.

- Жанжаа! Я юу, Y юу гэж юу юм бэ? гэж шалгаахад

- Дараа хэлнээ. Харин чи ээж ааваасаа битгий ингэж асуугаарай.

Тэд мэдэх ч үгүй мэдэв үү, нойтон хамуу минь гэж гүйтнэв.

...Өглөө нойрон дунд аав ээж хоёрын ярих нь бүдэг бадаг сонсогдоно. Ээж цайгаа самрангаа:- Яагаав өчигдөр эднийд адууны эрлээр буусан хүн, эхнэр тогтоодоггүй юм гэж Цээлийн голоор л нэг ярьдаг байсан даа. Чи үзвэл танина гэв.

- Яахав дээ. Нурмаа нэг явна гэхээрээ ямар дийлдэх биш. Морийг нь эмээллээд л зогсож харагдсан. Би ухасхийн бослоо. Хувцасаа хам хум өмсөж аваад гүйн гарвал өглөөн наран сөрөг хоёр морьтон аажуухан алхуулсаар холдож Жанжаа маань гэрийнхээ үүдэнд сүүний дээж өргөн зогсож байлаа.

"Нэрэндээ таарсан нурмайсан муу хүүхэн, явбал явж л байг. Том болоод би авгай авахгүй юм шүү. Сайхан хүүхэн байсан ч суухгүй харж л байгаарай" Толгой хүндэрч хамрын самсаа шархиран өөрийн эрхгүй нүдийг минь нулимс бүрхэв. Нулимсанд дунд Жанжаа жаахан гэртэйгээ дайвалзан "Я гэдэг чинь явна гэсэн үг. Харин Ү гэдэг нь үлдэнэ гэсэн үг. Тэгээд л чамаар таалгасан юм. Чи Я гэж таасан байхаа. Ер нь энэ мэрэг таавар чинь худлаа л байдаг золиг байна. Эгч нь ер явах шинжгүй шүү хэмээн том цагаан шүдээ ил гарган инээж байсан нь бодогдов. Би "Y" гэж хэлчихсэн бол явахгүй ч байсан юм бил үү. Ямар юмаа бодож "Я" гэсэн юм болоо...?

Хэдэн хоногийн дараа Нурмаа хүүхэн мориндоо чиргуулдэж үрэгдэж гэнэ гэсэн сураг дуулдаж билээ. Жанжаа гуай жаал жуул юм хийсэн богцоо ганзагалан мордохдоо "Хөөрхий минь, ийм тавилантай байж дээ. Ах нь Нурмаа эгч рүү нь очоод ирье дээ" гээд амьд сэргүүн хүнтэй уулзах гэж байгаа юм шиг яриад мордон одож билээ...

Ж. Сарантуяа

НЭГДҮГЭЭР ХЭСЭГ. УНШИХ ЧАДВАР СОРЬСОН ДААЛГАВАР

Эхийг задлан шинжлэх даалгавар

[25 оноо]

1. Учир шалтгааныг нь тайлбарлаарай.

[8 оноо]

- Аав нь хамар дотроо "хн" гэж ёозгүй дуугарсны шалтаан -
.....
.....
.....
- Хүү Жанжааг эр хүний хувьд юу гэж үнэлсэн бэ? Учир нь-
.....
.....
.....
- Хүү Жанжаагийнд ороход тэр зуухныхаа өмнө мэнчийгээд сууж байсны шалтгаан-
.....
.....
.....
- Хүү ичсэн шалтгаан-
.....
.....
.....
- Я юу, Ү юу гэж хүүгээс Жанжаа асуусны учир-
.....
.....
.....
- Жанжаа гэрийнхээ үүдэнд сүүний дээж өргөж байсны учир-
.....
.....
.....
- Хүүгийн толгой хүндэрч хамрын самсаа шархиран өөрийн эрхгүй нүдийг минь нулимс бүрхсэний учир-
.....
.....
.....

- “Хөөрхий минь, ийм тавилантай байж дээ. Ах нь Нурмаа эгч рүү нь очоод ирье дээ” гэсний учир-

2. Хэлцийн утгыг эхтэй холбож тайлбарлаарай. [2 оноо]
Хөл газар хүрэхгүй-

Нойтон хамуу-

3. Жанжаагийн дүрийг дараах шинжүүдээр ажиглан тодорхойлоорой. [6 оноо]
Эхнэрээ ирсэн үеийн зан байдал, үйлдэл-

Эхнэрээ хүн дагаад явах үеийн зан байдал, үйлдэл-

Эхнэрээ нас барсны үеийн зан байдал, үйлдэл-

4. Эдгээр санаа тус бүрт мэдрэмж, үзэл бодлоо товч илэрхийлээрэй. [4 оноо]
Авгай нь хоймрынхаа орон дээр сая төрсөн хүн шиг тумлайдан суусан-

Хүү гэрээс гарахдаа босгонд бүдрээдэхэв –

Жанжаа эхнэрээ “Хаашаа ч хамаагүй явчихна даа” гэснээ үгнээсээ айсан мэт-

Яагаав өчигдөр эднийд адууны эрлээр буусан хүн, Эхнэр тогтоодоггүй юм гэж Цээлийн голоор л нэг ярьдаг байсан даа-

5. Зохиогч эхэд ямар санаа дэвшүүлснийг жишээ баримтаар батлан, нэг цогцолбороор илэрхийлээрэй. [5 оноо]

ХОЁРДУГААР ХЭСЭГ. БИЧИХ ЧАДВАР СОРЬСОН ДААЛГАВАР

"Хөөрхий минь, ийм тавилантай байж дээ. Ах нь Нурмаа эгч рүү нь очоод ирье дээ" гээд амьд сэргүүн хүнтэй уулзах гэж байгаа юм шиг яриад мордон одож билээ... санааг ургуулан бодоод хүний сайхан чанарыу тухай зохион бичээрэй. Үгийн тоо 250-300 /25 оноо/

Засагч багш нарт зориулав